

Lényeges változást jelent az is, hogy szemben a hatályos alkotmánnyal, az alaptörvény alapján az ombudsmantörvény nem lesz kétharmados. Megjegyzendő, hogy – a korábbi időszak konfliktusainak tanulsága szerint – egy kétharmados többséggel nem rendelkező kormánytöbbség és egy Sólyom Lászlóéhoz hasonló szerepfelfogású köztársasági elnök esetében akár az ombudsmani tisztség betöltetlenségéhez vezethet a hatályos jelölési gyakorlat fenntartása, amely nem írja elő a parlamenti frakciók vezetőivel történő (a köztársasági elnök hatáskörének csorbítását egyébként nem eredményező) egyeztetés kötelezettségét.

5. További változások

Érdekes, és remélhetőleg leginkább elvi jellegű, de ettől még problematikus változás az alapjogvédelem tekintetében az, hogy az alaptörvény 54. cikk (1) bekezdése a hatályos alkotmánynál szűkebben szabja meg a különleges jogrendben (rendkívüli állapot, szükséghelyzet, megelőző védelmi helyzet, váratlan támadás, veszélyhelyzet) sem korlátozható jogok körét: így a nemzetiségek jogai nem szerepelnek azon jogok között, amelyek gyakorlása a különleges jogrendben sem függeszthető fel vagy korlátozható (az alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartása mellett egyébként irányadó, az alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében meghatározott mértéken túl). Kérdéses, hogy rendkívüli állapotban miért indokolható a vallásszabadság vagy a nemzetiségi joggyakorlás a jog lényeges tartalmára is kiterjedő korlátozhatósága.

Remélhetőleg szintén csak elvi jelentőségű, de érdekes kérdés, hogy ha az alaptörvény nem ismeri el az 1949. évi alkotmányt, és kinyilvánítja annak érvénytelenségét, akkor vajon az annak alapján elfogadott valamennyi törvény (beleértve az új alaptörvényt), valamint az annak alapján kihirdetett és a magyar jog részévé tett emberi jogi és kisebbségvédelmi tárgyú nemzetközi egyezmények érvényben maradnak-e.

Mindezekre azonban, valamint a címben foglalt azon kérdésre, hogy milyen változást hoz a kisebbségi jogok védelmében az új alkotmány, csak a (kézirat lezárásakor előkészületben lévő) sarkalatos törvények ismeretében tudunk majd válaszolni.

„Nyelvi alapú diszkrimináció minden európai kisebbséget sújt”

Simon Réka Zsuzsanna

„Nyelvi alapú diszkrimináció minden európai kisebbséget sújt”
Interjú Kontra Miklóssal

„All European minorities suffer from language-based discrimination”

These days, when the language rights, the moral arguments are not enough to convince the majority to invest money in the minority language education, the importance, the value of the language economics are really high. In these interviews I try to get answers to many questions: How can be maintained a minority language in the specific conditions what surround it? How can be kepted the linguistic diversity, linguistic heritage, the minority language alive in the most effective way, using the latest ideas of language economics? How is viewed in this Eastern-European region the discipline of language economics? What we know about it? The minority language education itself hinders the acquisition of the majority language? What decides how much money will spend the majority of a country for the minority language education? What is known about the market values and not market values of a minority language? The language diversity helps or not the business area?

1. Valós veszélynek tartja-e Ön, amit Skutnabb-Kangas sokszor kifejtett, miszerint a kisebbségi nyelveket kihalás veszélyezteti?

Hát, ez biztos, ez nem kérdés. Ezt legalább 1992 óta illik tudni. '92-ben jelent meg Michael Kraussnak a tanulmánya a *Language* folyóiratban, rögtön vitát is kevert. Azóta a szakirodalom egyre terebélyesedik. A legoptimistább előrejelzések szerint a földön levő hatezer nyelvnek a fele elpusztul ebben az évszázadban, a pesszimista előrejelzések szerint a 90%-a. Ezt nem is szokták vitatni. (Aki ezt vitatja, vagy idióta, vagy felbérelték valamire.) Ez persze nem érint annyi embert, mint a laikus esetleg gondolhatná, arról szó sincs, hogy az emberek feléne pusztulna ki az anyanyelve.

2. Mennyiben változott a nyelvoktatáshoz és a nyelvi sokszínűséghez fűződő viszony európai szinten az elmúlt egy-két évtizedben?

Kezdjük a nyelvi sokszínűséggel. Az Európai Unióban a nyelvi sokszínűséggel kapcsolatos retorika, diskurzus és eszmefuttatások gyakorlatilag „lip service” dolgok, őszintétlen retorikai akciók. Aki nem hiszi, olvassa el Phillipson 2003-as könyvét *English-Only Europe?*, és abból meggyőződ-

het erről. Tehát az Unióban és a különböző európai szervezetekben vannak különféle „soft” szabályok és egyezségek, de a legszámokérhetőbb Európai Unió jogszabály, ami létezik az a Regionális és Kisebbségi Nyelvi Karta. Ez gyakorlatilag nem sokat ér, egyszerűen azért, mert a politikusok képtelenek voltak egy ennél jobbat csinálni, nem tudtak megegyezni. Jobb, hogy van, mintha nem lenne, de nem sokat ér. Ami pedig a nyelvoktatást illeti, van mindenféle ajánlás, elvárás, retorika, és az uniós polgártól elvárják különböző szónoklatok és kijelentések azt ugye, hogy legalább három nyelvet tudjon: az anyanyelvét, egy szomszédos ország nyelvét, vagy regionálisat, és valami nagy nyelvet. De nem ez a retorika az érdekes, hanem hogy de facto, mi történik. Az, hogy az Unió különféle ajánlásai és előírásai mennyire valósulnak meg, mihez mennyi pénz van hozzárendelve stb. Ebből a szempontból a helyzet egyáltalán nem jó, mert az angol előretörésével a gyengébb nyelvek – ez minden mást jelent, a németet is – egyre inkább vesztenek. Tanulókat vesztenek, használókat vesztenek, presztízst vesztenek. Phillipson sokat szokott beszélni arról, hogy használati körük szűkül.

3. *Mi tehet egy nyelvet szociálisan és gazdasági szempontból magasan értékelhetővé?*

Az, hogyha a beszélőit irigylük a többiek. Hogyha a beszélői olyan gazdasági erőt, vonzerőt és hatalmat mondhatnak a magukénak, ami az ő nyelvüket mások számára kívánatosá teszi. Ugyanez a másik oldal is, a társadalmi, szociális oldal is. Hogyha valakinek nagyon imponál az pl., hogy a svéd egészségügy milyen jó, akkor az biztos nagyon szívesen tanul svédül, pláne, ha oda akar menni.

4. *A lingvicizmus jelensége mennyire érezhető a magyar társadalomban, Európában napjainkban?*

Nagyon is. Legalább kétféle lingvicizmusról érdemes beszélni: nyelvek közötti lingvicizmusról és nyelven belülről. Nyelvek közötti lingvicizmus szinte mindenhol van Európában. Ahol van egy kisebbség, ott biztos van a kisebbségnek lingvicista elnyomása a többség által. Teljesen mindegy, hogy melyik országról beszélünk. Mondjuk a csángóké durva a walesiekéhez képest. Tehát nyelvi alapú diszkrimináció minden európai kisebbséget sújt, az a kérdés, hogy mennyire. Nyilvánvaló, hogy a romániai magyarokat, vagy a felvidéki, szlovákiai magyarokat sokkal inkább sújtja, mint a finnországi svéd ajkúakat. Ez nem jelenti azt, hogy a finnországi svédek, akiknek a helyzete sok szempontból irigylésre méltó, nem tapasztalnak, nem szenvednek el bizonyos fajta nyelvi diszkriminációt. De ha csak annyi baj lenne Európában, mint ami nekik van, akkor nem lenne semmi baj gya-

korlatilag, vagy szinte semmi. Van nyelven belüli diszkrimináció is, nyelven belüli lingvicizmus is, szinte az összes európai országban. Úgy vannak ezek az európai társadalmak berendezve, a német, a francia, a magyar, a cseh, az akármelyik, kivéve a norvégot és az izlandit, hogy mindenhol van egy többé-kevésbé erős és explicit standard nyelvi ideológia, ami leegyszerűsítve azt mondja pl.: a francia standardot beszélni szép és hazafias cselekedet, azonkívül logikus, esztétikus és még minden más. Aki meg ezt nem tudja, az nem jó hazafi, nem logikus ember, az esztétikus ellenkezőjével leírható élményeket kelt azokban, akik bizony szépen beszélnek franciául. Van egy ilyen, a standard nyelv felsőbbrendűségét hirdető, az iskolában azt tanító, mindenkitől elváró agymosás, ami mindenhol annyira sikeres tud lenni – Magyarország is jó példája ennek, de más országok is – hogy normális ésszel felfoghatatlan, mert olyan a hegemonia, a standard hegemoniája, hogy aki kárvallottja ennek, az is saját magát hibáztatja, nem az őket elnyomókat, hanem saját magát. Mit mond egy szerencsétlen magyar, amikor kijavítják? „Nem így kell helyesen beszélni, hanem úgy kell helyesen mondani.” Azt mondja, hogy „Igen, sajnos én tudom, hogy helytelenül beszélek magyarul, majd igyekezni fogok.” Ha ugyanezt az embert emiatt nem veszik fel egy állásba, akkor is hajlamos azt mondani: „Hát, tulajdonképpen, ha nem vétenék helyesírási hibákat, vagy ha az ikes igék ragozását helyesen használnám, stb., akkor biztos megkaphattam volna az állást.” Tehát ő helytelenül beszél, így hát ez azért fontos dolog, mert a nyelvünk az nagyon fontos, a nemzet legfontosabb valamije, és nyelv nélkül nincs nemzet. Tehát aki a nyelvet védi, az a nemzetet védi, aki pedig a nyelvel cudarul bánik, az pedig a nemzet ellensége, porlasztja a nemzetet. Mindez a hülyeség megtölti az emberek fejét, 10 millió magyarból 10 millió, 13-ból 13 így gondolkodik, ráadásul az óvónők, tanítók, tanárok ezt terjesztik – gondolkodás nélkül. Kialakul egy olyan standard nyelvi ideológiai helyzet, amikor mindenki egyetért abban, hogy aki helytelenül beszél magyarul, megérdemli a sorsát, és csak magára vethet. Ha ezt emberjogi szempontból nézem, ez nagyon rossz, ha pedagógiai szempontból, akkor abszolút csőd, hogyha normál paraszti ésszel nézem, akkor is. Mivel mindenki így gondolkodik, ezért aztán nehéz a helyzet, mert vannak azok, akik haszonélvezői ennek a nyelvi diszkriminációnak, az elit, ők élvezik ezt a helyzetet. Vannak, akik elszenvedik, de mivel teljes agymosáson mentek át, saját magukat hibáztatják, és nem az őket elnyomókat azért, ami van.

5. *Hogyan viszonyulnak napjainkban a nyelvészek a kétnyelvűség kérdéséhez, az additív (hozzáadó) és a szubtraktív (felcserélő) kétnyelvűséghez?*

Ha azt kérdezi, hogy a nyelvészek hogyan viszonyulnak a kétnyelvűség különböző formáihoz, és hogyha ezt leszűkítjük a magyar nyelvészekre, akkor

az első válaszom az úgy szól, hogy a magyar nyelvészek nagy része két-nyelvűséggel kapcsolatos ügyekben teljesen tudatlan. Ugyanolyan tudatlan, mint az utca embere, vagy a Magyar Tudományos Akadémia mindenkori elnöke. Amíg nem volt, vagy nem lesz egy olyan elnöke az Akadémiának, aki nyelvész, nem nyelvművelő, hanem nyelvész, addig ezt nyugodtan lehet mondani. A fonetikus vagy grammatikairó, akár fonológus, akár szintakta, és még sokakat mondhatnék, a kétnyelvűség dolgaiban legtöbbször épp annyira tudatlan, mint bárki más. Annak ellenére, hogy nyelvész, ezekhez a dolgokhoz azért nem ért, mert nem kutatja őket. Nem ismeri a szakirodalmat, semmi kutatási élménye, háttere nincs, ugyanolyan tudatlan, mint bárki más. Azokat a nyelvészeket érdemes szemügyre venni, akik nyelvészek, van egyetemi diplomájuk nyelvtudományból, és akik a kétnyelvűséget kutatják. Ha ezek után felteszi a kérdést, hogy ezek a nyelvészek hogyan viszonyulnak a kétnyelvűséghez, annak felcserélő és hozzáadó változataihoz, akkor valószínűleg azt lehet mondani, hogy az a pár, aki van itt a Kárpát-medencében ilyen magyar nyelvész, az mind a hozzáadó változatot szeretné favorizálni, vagy népszerűsíteni, vagy nagyobb térhez látni jutni. Aki a felcserélőt bármilyen módon népszerűsíti, az vagy nem gondolkodik, vagy pedig skizofrén. Elvileg elképzelhető, hogy valaki azt mondja, én követelem, vagy pártolom azt, hogy a kárpátaljai magyarok kétnyelvűsége az egy additív kétnyelvűség legyen, de ugyanez az ember elvileg mondhatja azt, hogy nincs azzal semmi baj, ha a cigányok magyar iskolába járnak Magyarországon, hiszen olyan primitív a nyelvük, hogy nem csoda, ha azon a nyelven az iskolai karrierben nem lehet semeddig eljutni. Elvileg elképzelhető, hogy valaki egyik percről a másikra nézőpontot vált, mert annyira elfogult, de azért ez nem jellemző. Ez a nézőpontváltás azért komoly dolog. Emlékszem arra, hogy még '91-ben egy élvonalbeli magyar politikus azt az okosságot tudta mondani, hogy nem szabad összehasonlítani az erdélyi magyarok oktatási jogi helyzetét például a magyarországi cigányok helyzetével, hiszen, és utána jött valami eget verő ostobaság. Na, de hát politikustól mást nem is nagyon vár az ember, hiszen az erdélyi magyar az ember, a magyarországi cigány az nem.

6. *Van-e példa az európai gyakorlatban egy olyan európai többségi nemzetre, aki a bevándorlók kultúrájának, nyelvének életben tartásához erőfeszítéseket tesz?*

Nem hiszem, hogy van ilyen. Nem ismerem különösebben az európai bevándorló kisebbségek tegnapiját sem, és mai helyzetét se, de ha készülnék erre a beszélgetésre, az első az lenne, hogy megnézném Phillipson könyvét, utána még megnéznék három-négy könyvet, utána rámennék az internetre, s a végén valószínűleg azt találnám, amit most csak vakon megkockáztatok: ott nincsen Európában probléma a bevándorló kisebbségekkel,

ahol nincsenek bevándorló kisebbségek, vagy ha vannak, kevesen vannak. Abban a pillanatban, amikor tömegesen vannak, akkor baj van velük. Ez jól érezhető Magyarországon, a németeknél már évtizedek óta, az angoloknál most már két évtizede, gondolom, és mindenhol máshol is. Nem hiszem, hogy érdemes feltenni azt a kérdést, hogy hol van a legjobb dolga az európai kisebbségeknek, mert valójában mindenhol elég rossz dolguk van. Lehet, hogy X országban 35%-kal jobb, mint Y országban, de az nem egy feltétlenül irigylésre méltó helyzet. Ez egyszerűen következik abból is, hogy a bevándorló kisebbségek jogi helyzete meglehetősen tisztázatlan sok szempontból, a különböző emberjogi dokumentumok és egyebek általában nem vonatkoznak rájuk. Az őshonos kisebbségekre még úgy ahogy, vonatkoznak, de a bevándorlóokra nem.

7. *A kisebbségi nyelven történő oktatás elősegíti-e, vagy hátráltatja a többségi nyelv elsajátítását?*

Melyik országban? Mert lehet egy ország olyan, mint Finnország, és lehet olyan ország, mint Románia, vagy Szlovákia, vagy Spanyolország. 2. Milyen kisebbségi nyelvi oktatásról van szó? Anyanyelvet lehet tanítani nagyon rosszul és nagyon jól is. A szlovákiai magyarok anyanyelvi oktatása biztosan nagyon kártékony. A romániai magyar anyanyelvi oktatás feltehetőleg majdnem olyan kártékony, mint a szlovákiai, egyszerűen azért, mert azok a tananyagok, és azok a tanárok, és az a tanárképzés, és az a módszertani kultúra, ami létezik Szlovákiában is, meg Romániában is, az pedagógiai és nyelvészeti szempontból teljesen elavult, és ezért kártékony. Fogalmuk sincs a nyelvi változatokról, nyelvtani ökörségeket tanítanak stb., stb. Átörökítik és fenntartják, és életben tartják a lingvicizmust, és így tovább. Tehát a kisebbségi nyelvi oktatásban részeseül az összes szlovákiai magyar gyerek, aki magyar iskolába jár, meg az összes romániai, aki magyar iskolába jár Romániában, de az az oktatás, amiben részeseül, az rossz. A többségi oktatása olyan, amilyen. Elvileg lehet jó, lehet rossz. Tehát a maga kérdése azért nehezen értelmezhető, mert egy csomó változó van benne. Változó az adott ország, amire vonatkoztathatom, és az ottani nyelvpolitikai helyzet. Változó a kisebbségi nyelvtanítás, változó a többségi nyelvtanulás. Ezek óriási változók, és ha ebből a koktélt kikeverem, hol ilyen lesz, hol olyan, hol meg amolyan.

8. *Ha nyelvi tervezésről beszélünk egy bizonyos politikai irányvonal megvalósítása kapcsán, mennyire követhető nyomon az európai gyakorlatban a nyílt, vagy a burkolt nyelvi szabályozás?*

Is-is. Van ez is, az is, bőven. A franciáknak vannak törvényeik, amelyek nyilvánosak, vannak nekik, mondjuk az államigazgatásban, a hivatalos

utasításaik, amik nem nyilvánosak. Ha az ember egy kicsit beleolvas a francia nyelvpolitikáról szóló cikkekbe, fejezetekbe, könyvekbe stb., akkor elég hamar talál olyan utalásokat, olyan félig nyilvános, vagy nem különösebben nyilvánosakat, ahol mondjuk, a francia külügyminisztérium előírja a francia diplomatáknak, hogy egy nem francia diplomátával, vagy egy különböző rendű, rangú emberrel, bürokratával, akivel valamilyen dolguk van, milyen nyelven beszéljenek. Elő van írva, hogy lehetőleg franciául beszéljenek vele. Ha választ adnak, mindenképpen kötelező nekik franciául beszélniük. Ha nem lehet az illetővel franciául beszélni, mert mondjuk egynyelvű magyar, akkor próbáljanak meg, ha tudnak magyarul, ha pedig nem, akkor hívjanak tolmácsot. Ez egy olyan nyelvpolitikai intézkedés, ami nem nyilvános, vagy csak félig-meddig. És van ezen kívül egy csomó másik, ami még ennyire sem nyilvános. Attól függ, hogy mit néz az ember. Vegyünk egy vállalatot. Dolgoznak különböző anyanyelvű emberek, van nekik egy vagy több munkanyelvük, van nekik kávészünetük és munkaidejük. Az egész nyelvhasználatra vannak explicit és implicit szabályok. Az expliciteket viszonylag könnyen lehet megvizsgálni, az impliciteket nem annyira könnyű, de azokat sem lehetetlen. És most csak egy vállalatról beszéltem. A Népszabadságban olvastam a reggel, hogy az Unióban valakik elkezdtek beszélni arról, hogy több olyan eset van, amikor egy uniós állampolgár egy másik uniós országban összeütközésbe kerül a rendőrséggel, vagy az ügyészséggel, és ugye, a hatóságnak nem kell tudni a lefogott ember nyelvén. A lefogott ember nem tud beszélni a rendőrökkel az ő nyelvükön, ennek következtében az uniós állampolgárt egy másik uniós állam hatóságai úgy börtönbe zárják, hogy egy szót nem beszéltek vele. Ezért most az Unióban arról kezdtek el beszélni, hogy ezt valahogy szabályozni kéne. Amikor valakit letartóztatnak, és utána elítélnék, és ez az egész folyamat úgy történik, hogy az illető nem is tudja, miért tartóztatták le és hogy mivel vádolják, mert nincs kommunikáció, gyakorlatilag csak üvöltöznek, akkor e mögött van egy implicit nyelvpolitika. Az mindenképpen, hogy a rendőr csinálhatja azt, amit csinál, mert semmilyen szabály nem tiltja, hogy azt csinálja, amit csinál. Nincs explicit szabályozás arra nézve, hogy mit kell ilyenkor csinálni, mert a tizenöt tagállamú Unióban ez nem annyira volt probléma, de most a 27 tagállamúban egyre nagyobb a gond. És előbb-utóbb, gondolom, lesz valamilyen szabály, törvény, és akkor majd azt lehet mondani, hogy az eddig impliciten működő nyelvpolitikai szeptet, ez most ilyen explicit szabályozást is kapott. Ezt bármire el lehet mondani, úgyhogy az explicit, implicit mindig van, mind a kettő. Nyelvi jogi szempontból azt talán meg lehet kockáztatni, hogy az a kevésbé jó, amikor sok az implicit és kevés az explicit szabályozás,

mert az implicit szabályozás sokkal nagyobb egyéni interpretációs szabadságot nyújt.

9. *Milyen szempontból lehet egy gyakorlatba ültetett nyelvpolitikai irányvonal hatékonyságát megvizsgálni, kiértékelni?*

Erre kitűnő tanulmányok vannak. François Grinnek is van ilyen. Egyedül és társszerzőkkel írt művei. Ott részletesen el lehet olvasni. Egyet megemlítek, 2003-ban jelent meg a *Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages*.

10. *Milyen szerepet kap a nyelvi tervezésben a nyelv gazdaságtan?*

Vehetjük például a Kelet-európai országokat. Semmilyen. Nem is tudják. Bécsből keletre nem is tudják, hogy van ilyen diszciplína. Hogy ezzel lehet foglalkozni, tudományosan lehet foglalkozni, hogy meg lehetne rendelni ilyen kutatást. Nem is tudják, fogalmuk sincs róla. Most mondok egy egyszerű dolgot. Ha Románia hirtelen azt gondolná, vagy román politikusok azt gondolnák, hogy abból a katasztrófából, amiben vannak, a kikezmergésnek az egyik részösszetevője az lehetne, hogy az ország nyelvi helyzetét gazdasági szempontból megvizsgáltassák kizárólag a profitszerzés reményében. Ez ugye, azt jelentené, hogy mondjuk, megbízzák François Grint, hogy annyi emberrel, amennyire szüksége van, egyéni vizsgálat után, írjon egy 100–300 oldalas jelentést arról, hogy mi van ebben az országban, és mit javasol. Ezt Grin meg tudná csinálni, és kiszámolná, hogy nézzék, ha ezt csinálják, akkor évente ennyi hasznuk lesz, ha azt csinálják, akkor évente annyi veszteségük lesz. És a románok rájöhetnének akkor, hogy mit tudom én, most hasból mondok valamit, 10 millió eurót investáltak abba, hogy a Grin 11 emberből álló csapata dolgozzon Romániában egy évig, következő évben írják meg ezt a 300 oldalt, ami konkrétan megmondja, mit kell csinálniuk, és tarolhatnak a pénzt, a hasznot, a profitot, de fogalmuk sincs róla. Olyan buták, mint a magyarok, olyan buták, mint a csehek, olyan buták, mint az egész régióban mindenki. Magyarul nem lehet erre vonatkozó anyagokat találni, mert Magyarországon senki nem foglalkozik nyelvi gazdasági kérdésekkel. Ebben az országban szerintem ilyen ember nincs, ha pedig van, akkor nem ismerem. Arra emlékszem halványan, hogy volt a közgazdasági egyetemnek egy professzora, Fülel-Szántó Endre, aki a '80-as években írt olyan tanulmányokat, hogy „nyelv és gazdaság”, amit a külföldön írt tanulmányok alapján és itthon körülnézve írt. Fülel-Szántó '95-ben halt meg, tehát addig talál ilyen tanulmányokat, de azóta se. Nyelv és gazdaság kapcsán magyar szerző által írt, olvasásra érdemes tanulmányról, értekezésről nem tudok. Ha van, kivételképp, egy olvasásra érdemes tanulmány, azt biztos egy erdélyi szociológus írta.

11 *Mennyire érne meg az államnak és az üzleti életnek, hogy a nyelvi sokszínűséget előmozdítsa, támogassa?*

Ez sok mindentől függ, mert egy cég lehet ilyen vagy olyan, egyik ezt árulja, a másik azt gyártja. Ha egy cég rájön arra, hogy eladhatja a saját kutyagumiját anélkül, hogy a csomagolásra ráírnának pl. egy magyar szót is, akkor az biztos nem fog ráírni egy magyar szót sem a csomagolásra. Ha ezt a céget rá lehet döbbsíteni arra: ha ráírja a magyar szöveget, az számít, mert a csomagolás neki gazdasági hasznot hoz, akkor úgy fogja csomagolni. Az biztos, hogy minden jó kapitalista cég a legkisebb befektetésért a legnagyobb profitot akarja. Tehát itt annyi az esély kisebbségi nyelvhasználati szempontból, hogyha bizonyos gazdasági szereplőket meg lehet győzni arról, hogy érdemes a kisebbségek nyelvén szólni, a kisebbségi vásárlókhoz, akkor ezek meg fogják csinálni, mert ez az érdekük. Ha meg úgy tudják, hogy erre nem érdemes pénzt költeni, mert nincs jelentősége a dolognak, akkor biztosan nem fogják megcsinálni. Ilyen szempontból a François Grinne a New York-i Trace Alapítvány rendezvényén tartott tavalyi (2009. évi) előadása, az is ebbe az irányba megy, hogy kemény közgazdászoknak is be lehet bizonyítani, hogy egy kisebbségi nyelv karbantartása, élni hagyása, támogatása az gazdasági hasznot is hajt. És ekkor az egy másfajta érvelés, mint az emberjogi érvelés. Amit elmondtam, az államra is érvényes lehet, azzal a különbséggel, hogy az állam sokkal rosszabbul működik, mint egy vállalat, mert ott ugye a politikusok mindenféle szempontokat egyeztetnek, vagy nem. Vagy sikerre tudnak vinni, vagy nem. A vállalat ahhoz képest egy tiszta képlet, mert ott az van, amit a tulajdonos mond.

Simon Réka Zsuzsanna

„A többség is tanuljon valamilyen kisebbségi nyelvet”

Interjú Nádor Orsolyával

„Evry majority should learn minority's language”

1. *Az oktatási nyelv az anyanyelvi kultúra mennyiben, hogyan határozza meg az identitástudatot, annak kialakulását?*

Nyilvánvalóan nincs identitás, anyanyelvi identitás anélkül, hogy az embernek anyanyelvi kultúrája ne legyen. S az anyanyelvi kultúra tud nagyon spontán lenni, természetesen alakul, nyelvelsajátítással, viszont ha tudatosítják, akkor nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy az embernek tényleg legyen egy azonosság-tudata, identitása. Mert ha ismerem annak a nyelvnek a nyelvi szerkezetét, megismerem az irodalmát, a meséit, a szokásrendszerét, akkor mindjárt egy kicsit közelebb kerülök a magyar identitáshoz. Ezt egyébként leginkább onnan lehet tetten érni, ha olyan diákokra gondolunk, akik nyugati diaszpórából jönnek. Nekik van egy magyarországi szemmel nagyon furcsa identitásuk. Ez nem a Kárpát-medencei identitás típus, hanem ez egy olyan identitás, ahol már az anyanyelv hiányzik, viszont van egy hatalmas nosztalgia az anyanyelv iránt. Egészen addig, amíg az anyanyelv helyet nem szorít magának az agyukban, persze mint származásnyelv, addig olyan furcsa kettős identitásuk van. Nagy nosztalgiájuk van tehát a magyar identitás iránt, de azért a domináns identitásuk az angol, vagy ahonnan érkeznek, más az amerikai, vagy a dél-amerikai identitás. Ahogy hozzáveszik a tudatos nyelvi, irodalmi, néphagyományból fakadó, a történelmi stb. kultúrát, onnantól kezdve kezd erősödni a származásnyelvi, ha úgy tetszik, „gyökér-identitás”. Ez egészen addig a pontig tud erősödni, hogy van aki, vissza se akar menni. Szerencsére ez a fajta, magyar nyelv nélküli magyar identitás a Kárpát-medencében még, úgy gondolom, hogy nem jelentős, bár már itt is megvannak sajnos ezek a tendenciák. Úgy értem, hogy az anyanyelvvesztés a diaszpórában, olyan helyeken, ahol a nyelvhatár nagyon-nagyon erős, és a magyarság a nyelvhatáron él, ahol valószínűleg még az oktatási rendszere sem olyan kiterjedt, mint mondjuk egy székelyföldi, háromszéki iskolarendszer, ott ez a jelenség előbb-utóbb be fog következni.

2. *Az Ön tapasztalata szerint Európában, napjainkban, hogyan viszonyulnak a kétnyelvűség, a soknyelvűség kérdéséhez?*

Vannak országok, amelyek az Unió tagjai és vannak országok, amelyek kívül állnak ezen. Vannak olyan országok, amelyek anélkül elfogadják a